

Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΝΟΒΑ - ΚΑΛΤΣΟΥΝΗ*

Ο χαμηλός δείκτης εγκληματικότητας στη γυναίκα καταδίκασε τη μελέτη του «ασήμαντου» αυτού φαινομένου σε μια περιστασιακή παρατήρηση στο περιθώριο της διερεύνησης της εγκληματικής δραστηριότητας του άνδρα.

Βασικό άξονα ερμηνείας της «γυναικείας» εγκληματικότητας αποτέλεσε ο βιολογικός ντετερμινισμός ή ένας συγκαλυμμένος βιολογισμός. Αλλά και οι περισσότερες από τις κοινωνιολογικά προσανατολισμένες προσεγγίσεις δεν κατάφεραν να αποφύγουν την παγίδα της διχοτόμησης του φαινομένου της εγκληματικότητας και την αναγωγή του σε ανδρικό και γυναικείο ζήτημα.

Μια κοινωνιολογική μελέτη της εγκληματικής δραστηριότητας της γυναίκας πρέπει να ενταχθεί σε ένα ιστορικο-κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα ερευνηθεί και η αντίστοιχη δραστηριότητα του άνδρα και θα αναζητηθούν —μέσα στο ίδιο αυτό πλαίσιο— οι κοινωνιολογικοί εκείνοι παράγοντες που προσδιορίζουν την ποσοτική και ποιοτική διαφοροποίηση αυτών των δραστηριοτήτων.

Έμφαση πρέπει να δοθεί στο ρόλο των φορέων κοινωνικοποίησης και γενικότερα των άτυπων μορφών κοινωνικού ελέγχου, η αποτελεσματικότητα των οποίων μπορεί να καταστήσει περιττή την ενεργοποίηση των μηχανισμών του τυπικού κοινωνικού ελέγχου.

Σχεδόν όλες οι απόπειρες για μελέτη και ερμηνεία της εγκληματικής δραστηριότητας της γυναίκας κινούνται ανάμεσα σε στερεότυπα και προκαταλήψεις, στην προσπάθειά τους να εξηγήσουν τις ιδιαιτερότητες αυτής της δραστηριότητας, να λύσουν το «αίνιγμα» του χαμηλού δείκτη της.

Και ενώ οι θεωρίες για μια «συνολική» ερμηνεία του φαινομένου της εγκληματικότητας έχουν εδώ και αρκετά χρόνια ένα σαφή κοινωνιολογικό προσανατολισμό, παρατηρείται στη μελέτη της αντίστοιχης γυναικείας συμπεριφοράς ένας συγκαλυμμένος βιολογισμός, που εκφράζεται κύρια με τον τονισμό της διαφοράς ανάμεσα στη «γυναικεία» και «ανδρική» εγκληματικότητα και την προσπάθεια να αποδοθεί η διαφορά αυτή — τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά — σε παράγοντες που σχετίζονται με τη «γυναικεία φύση».

Ο τονισμός όμως αυτός της «διαφοράς» συντελεί σε μια ακόμα διχοτόμηση κοινωνικών προβλημάτων σε γυναικεία και ανδρικά και αποπροσανατολίζει την έρευνα από την αναζήτηση των πραγματικών παραγόντων που τα προσδιορίζουν σε επίπεδο δομής και λειτουργίας ενός κοινωνικού σχηματισμού.

* Δρ. Κοινωνιολογίας της εγκληματικότητας

Η αντίληψη ότι το έγκλημα είναι καθαρά ανδρική υπόθεση και μόνο σαν τέτοια παρουσιάζει ερευνητικό ενδιαφέρον δεν προκύπτει μόνο από θέσεις οπαδών της κλασικής εγκληματολογικής θεωρίας όπως ο Hentig, για τον οποίο το έγκλημα είναι «ουσιαστικά η από τον άνδρα προκληθείσα προσβολή του νόμου» (Dürkop/Hardtman 1974, σελ. 225), αλλά και από το σχεδόν ανύπαρκτο ενδιαφέρον των ερευνητών για το θέμα. Ακόμα και ο αριθμός των επιστημόνων γυναικών που ασχολήθηκαν με την εγκληματικότητα της γυναίκας είναι ελάχιστος.

Παρά τη θέση του Görpinger πως μια σειρά από εργασίες εντυπωσιάζουν περισσότερο χάρη στην ποσότητα και όχι την ποιότητά τους (Görpinger 1973, σελ. 360), βέβαιο είναι πως και η ποσοτική διερεύνηση του θέματος είναι πενιχρή.

Αναφορικά δε με την ποιότητα αυτών των εργασιών ο ίδιος ο Görpinger επισημαίνει: «Οι μέχρι τώρα παρατηρήσεις για τη γυναικεία εγκληματικότητα είναι επηρεασμένες από φιλοσοφικές ή ψευδοφιλοσοφικές θεωρήσεις και θεωρίες που τις διακρίνει μια προκατάληψη, η οποία γίνεται μετά από σύντομη μελέτη εμφανής. Κατ' επανάληψη γίνεται προσπάθεια με τη βοήθεια αριθμητικών συγκρίσεων και τη μελέτη μεμονωμένων περιπτώσεων να εξαχθούν συμπεράσματα για τη «φύση της γυναίκας» (Görpinger 1973, σελ. 360)

Το ποσοστό της εγκληματικότητας της γυναίκας στο σύνολο της εγκληματικότητας είναι, με βάση τα δεδομένα των αστυνομικών και δικαστικών στατιστικών, εξαιρετικά χαμηλό και γίνεται στο ποσοστό των εγκλειστών ακόμα χαμηλότερο. Αντί όμως αυτή η πραγματικότητα να γίνει αντικείμενο εγκληματολογικής έρευνας με στόχο μια κοινωνιολογικά προσανατολισμένη ερμηνεία, καταβάλλεται προσπάθεια να εξαχθούν από αυτή συμπεράσματα και να διατυπωθούν θέσεις για την «ανοσία» της γυναίκας στο έγκλημα.

Η Lady Wooton παρατηρεί στο σημείο αυτό μια «σπάνια εθελουτυφλία για το πασιφανές», γιατί όπως τονίζει κανένας δεν αναζήτησε τους κοινωνικούς παράγοντες στους οποίους πρέπει να αποδοθεί το χαμηλό ποσοστό της εγκληματικότητας στη γυναίκα (Mannheim 1974, σελ. 831).

Σε μια προσπάθεια να αντικρούσει τις κατηγορίες της Wooton προβάλλει ο Mannheim το επιχείρημα πως η πραγματικότητα αυτή δεν οφείλεται σε εθελουτυφλία, αλλά κύρια στη σχετική έλλειψη μελετών, καθώς και στον υπερβολικά μικρό αριθμό γυναικών, οι οποίες διαθέτουν όχι μόνο ενδιαφέρον για το θέμα αλλά και την απαραίτητη επιστημονική κατάρτιση (Mannheim 1974, σελ. 831). Εντούτοις δεν παραλείπει ο Mannheim να επισημάνει και την κυριαρχία των ανδρών επιστημόνων στο χώρο της εγκληματολογίας και μάλιστα στη θεωρία και πράξη (Mannheim 1974, σελ. 832).

Ένα σχετικά ζωηρό ενδιαφέρον άρχισε να παρατηρείται για την εγκληματικότητα της γυναίκας στο τέλος της δεκαετίας του 1960 περισσότερο σαν συνέπεια της μελέτης της παραβατικότητας των ανηλίκων και της ευθύνης της μητέρας (ιδιαίτερα της εργαζόμενης) στην εκδήλωση αυτής της συμπεριφοράς. Το γυναικείο κίνημα και η συμμετοχή γυναικών σε τρομοκρατικές οργανώσεις, ιδιαίτερα των γυναικών της RAF, ήταν το άλλο κίνητρο.

Η διαπίστωση του ΟΗΕ το 1975 ότι η εγκληματικότητα της γυναίκας αυξάνει με εκπληκτικούς ρυθμούς φθάνοντας σε ορισμένες χώρες να είναι τρεις φορές μεγαλύτερη της αντίστοιχης αύξησης της εγκληματικότητας των ανδρών (Leder 1978, σελ. 19), έκανε επιτακτική πλέον την ανάγκη διερεύνησης του φαινομένου.

Μεταξύ των εργασιών που ξεχωρίζουν αυτή τη δεκαετία είναι εκείνη της Freda Adler (1975), η οποία προκάλεσε και το μεγαλύτερο θόρυβο.

Η Adler προσπάθησε να συνδέσει την αύξηση των εγκλημάτων βίας που διαπράχθηκαν από γυναίκες την περίοδο εκείνη με τη γυναικεία χειραφέτηση, κάνοντας μάλιστα την πρόβλεψη πως η εγκληματικότητα της γυναίκας θα βαδίζει στο εξής παράλληλα με τη χειραφέτησή της. Μια θέση που εξελίχθηκε σχεδόν σε σύνθημα κατά του γυναικείου κινήματος, δίνοντας συγχρόνως επιχειρήματα στους επικριτές του για στρέβλωση του ρόλου και των δυνατοτήτων του. Συνδέθηκαν ακόμα οι θέσεις αυτές της Adler με την τρομοκρατική δράση των γυναικών με κύριο στόχο να πληγεί έτσι κάθε μορφή κοινωνικής χειραφέτησης.

Μια τέτοια σύνδεση εγκληματικότητας και χειραφέτησης, όπως αυτή προπαγανδίστηκε από την Adler, στηρίζεται κατά τις Dürker και Hardtmann σε μια αντίληψη για τη χειραφέτηση της γυναίκας ασύνδετη και αποκομμένη από τις ιστορικές συνθήκες και η οποία λίγο πολύ θυμίζει λομπροζιανές θέσεις. Με τέτοιες όμως θέσεις υπονοείται μια θηλυκή συμπεριφορά προσανατολισμένη στην ανδρική. Αποσιωπάται κατ' αυτόν τον τρόπο το γεγονός πως η ένταξη της γυναίκας στην παραγωγική διαδικασία δεν μπορεί να σημαίνει αυτόματα και πραγματική χειραφέτησή της, άλλο τόσο δε και αύξηση της εγκληματικότητάς της (Dürker/Hardtman 1974, σελ. 235).

Οι εργασίες που εκπονήθηκαν στη δεκαετία του 1970 με στόχο την κριτική αντιπαράθεση με θεωρίες καιερμηνείες που κατά καιρούς είχαν διατυπωθεί αναφορικά με την εγκληματικότητα της γυναίκας έχουν, όπως παρατηρεί η Bröckling, ένα κοινό παρονομαστή: «την έλλειψη μιας κεντρικής θεωρητικής αναφοράς» και εξαντλούνται στην απλή παράθεση ή κριτική ανάλυση του υπάρχοντος υλικού (Bröckling 1980, σελ. 2).

Η έννοια της εγκληματικότητας της γυναίκας

Την ίδια σύγχυση που επικρατεί γενικότερα στην εγκληματολογία αναφορικά με τον ακριβή προσδιορισμό της έννοιας του εγκλήματος (König 1978, τόμος 12, σελ. 192-492), συναντά κανείς και στον προσδιορισμό της έννοιας του εγκλήματος στη γυναίκα.

Βέβαια το θέμα εδώ δεν έχει προκαλέσει έντονη δημόσια συζήτηση ακριβώς για το λόγο ότι η συμπεριφορά της γυναίκας δεν αποτελεί κεντρικό θέμα της εγκληματολογικής έρευνας, αλλά προβάλλει περισσότερο στο περιθώριο αυτής της έρευνας.

Δεν πρέπει πάντως να μείνει απαρατήρητο το γεγονός πως οι μελέτες και έρευνες που υπάρχουν αναφέρονται σε διαφορετικές έννοιες εγκληματικότητας.

Για παράδειγμα, ενώ οι μελέτες αυτές βασίζονται σε αστυνομικές ή δικαστικές στατιστικές, αναφέρονται και στο σκοτεινό αριθμό (Wallerstein/Wyle 1947) κάνοντας διάκριση μεταξύ στατιστικά καταχωρισμένης και «πραγματικής» εγκληματικότητας (Bröckling 1980, σελ. 4), πράγμα που φανερώνει πως δεν περιορίζονται στον νομικό-ποινικό προσδιορισμό της έννοιας.

Σε άλλες πάλι περιπτώσεις, η έννοια περιορίζεται σε ένα πολλαπλά φιλτραρισμένο δείγμα όπως εκείνο των φυλακών ή ιδρυμάτων (Epstein 1962, Konopka 1966, Einsele 1975).

Αντίθετα οι Dürkop/Hardtman (1974) και η Gipsier (1975) διευρύνουν υπερβολικά την έννοια της εγκληματικότητας. Συγκεκριμένα η Gipsier συμπεριλαμβάνει σ' αυτή τη χρήση ναρκωτικών ουσιών, οινόπνευματων, καθώς και την πορνεία, ενώ οι Dürkop/Hardtman αντιλαμβάνονται την εγκληματική δραστηριότητα σαν στρατηγική για την επίλυση ενός προβλήματος. Οι ψυχικές παθήσεις, η πορνεία και η εγκληματικότητα εκλαμβάνονται σαν όψεις αυτής της στρατηγικής.

Κάνοντας διάκριση μόνο μεταξύ παθητικής (ψυχικές παθήσεις, αλκοολισμός, πορνεία) και ενεργητικής (εγκληματικότητα) επίλυσης του προβλήματος καταλήγουν στο συμπέρασμα πως η πρώτη στρατηγική είναι η πλέον πρόσφορη στη γυναίκα λόγω της θέσης της στην κοινωνία και παίζει το ρόλο του κοινωνικά αποδεκτού υποκατάστατου της εγκληματικής συμπεριφοράς (Dürkop/Hardtman 1974, σελ. 232).

Όπως τονίζει η Bröckling είναι απαραίτητη πρώτα απ' όλα στην προσέγγιση του φαινομένου μια διαφοροποίηση των εννοιών «εγκληματικότητα» και «εγκληματική συμπεριφορά».

Με τον όρο εγκληματικότητα θα πρέπει να εννοούνται πράξεις που συνιστούν παράβαση του ποινικού νόμου και έχουν χαρακτηριστεί σαν έγκλημα από τους μηχανισμούς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (πράξεις δηλ. που έχουν καταγραφεί στις επίσημες στατιστικές).

Αντίθετα η έννοια της εγκληματικής συμπεριφοράς θα πρέπει να αναφέρεται σε κάθε συμπεριφορά που συνιστά μεν προσβολή του νομικού κανόνα, δεν έχει όμως ακόμα χαρακτηριστεί και καταγραφεί σαν έγκλημα, αφού δεν έχει ενεργοποιήσει τους μηχανισμούς του τυπικού κοινωνικού ελέγχου (Bröckling 1980, σελ. 4).

Παρ' ότι αυτές καθεαυτές οι θέσεις της Bröckling δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο κριτικής, αφού εκφράζουν τη γενικότερη ανάγκη για ένα όσο γίνεται σαφέστερο προσδιορισμό των εννοιών του εγκλήματος, της εγκληματικής, παρεκκλίνουσας ή αποκλίνουσας συμπεριφοράς με ενιαία κριτήρια, εντούτοις θα ήταν παράλειψη να μην επισημανθεί εδώ ο κίνδυνος που αυτές περικλείουν. Η αναζήτηση εννοιών για τον προσδιορισμό της εγκληματικής δραστηριότητας της γυναίκας μπορεί να αποτελέσει την αρχή μιας νέας διχοτόμησης του φαινομένου της εγκληματικότητας σε γυναικείο και ανδρικό που θα αρχίζει από τον ορισμό της έννοιας. Ένα διαχωρισμό που η ίδια η Bröckling απορρίπτει, όπως αυτό συνάγεται από το πνεύμα της εργασίας της.

Αντίθετα μια ενιαία διερεύνηση και αντιμετώπιση του εγκλήματος («ανδρικού» και «γυναικείου») θα πρέπει να αρχίζει από ένα ενιαίο ορισμό του.

Φαινομενολογία της εγκληματικότητας της γυναίκας

Οι επιστημονικές μελέτες και θεωρίες για την εγκληματικότητα της γυναίκας είναι βασισμένες περισσότερο στα επίσημα στατιστικά δεδομένα (αστυνομικές και δικαστικές στατιστικές) και σε πολύ μικρό βαθμό σε αποτελέσματα εμπειρικών ερευνών.

Ο χαμηλός δείκτης εγκληματικότητας στη γυναίκα, όπως αυτός διαμορφώνεται με βάση αυτά τα στατιστικά στοιχεία, ερμηνεύτηκε και ερμηνεύεται σαν αποτέλεσμα επιλεκτικής δίωξης των μηχανισμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

Σχετικά με τη στρέβλωση αυτών των στατιστικών δεδομένων, αποτέλεσμα της ευνοϊκότερης μεταχείρισης που απολαμβάνει η γυναίκα από τις διοικητικές αρχές, ο Cremer (1974) υποστηρίζει (πλησιάζοντας εδώ τις θέσεις του Görringer) ότι είναι λάθος να θεωρείται ο παράγοντας αυτός σαν αποφασιστικής σημασίας για την εικόνα που παρουσιάζει η εγκληματικότητα της γυναίκας.

Αντίθετα, από άλλους υποστηρίζεται πως τέτοιες θέσεις αποπροσανατολίζουν την έρευνα, αφού ξεκινούν από λαθεμένη βάση, με αποτέλεσμα και η εξαγωγή συμπερασμάτων να οδηγείται σε λάθος κατεύθυνση.

Κατά τον Leder θα πρέπει η μελέτη της εγκληματικής δραστηριότητας της γυναίκας να έχει σαν αφετηρία τα αποτελέσματα της έρευ-

νας των Wallerstein και Wyle (1947), τα οποία δημιουργούν αμφιβολίες για την ορθότητα των θέσεων που έχουν μέχρι τώρα διατυπωθεί (Leder 1982, σελ.158).

Στην έρευνα αυτή είχε ερωτηθεί ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα ποινικά υπεύθυνων ανδρών και γυναικών για αδικήματα που τυχόν είχαν διαπράξει (αυτοομολογούμενη εγκληματικότητα). Συγκεκριμένα κλήθηκαν να απαντήσουν αν είχαν διαπράξει ένα ή περισσότερα από τα 42 αδικήματα που τους δόθηκαν με τη μορφή ερωτημάτων και τα οποία επισύρουν τουλάχιστον ενός χρόνου φυλάκιση ή εισαγωγή σε σωφρονιστικό κατάστημα. Το 92% όλων των ερωτηθέντων (ανδρών και γυναικών) ομολόγησαν πως είχαν διαπράξει ένα ή περισσότερα από αυτά τα αδικήματα (Leder 1982, σελ.158 επ.).

Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά δεδομένα την πρώτη θέση στην εγκληματικότητα της γυναίκας κατέχει η απλή κλοπή, η οποία υπολογίζεται σε ποσοστό 52% περίπου του συνόλου των αδικημάτων που διαπράττει η γυναίκα, ενώ στον άνδρα το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται σε 25%.

Αυτό βέβαια οφείλεται στη μεγάλη διασπορά της εγκληματικότητας του άνδρα, η οποία κατανέμεται σε όλες τις κατηγορίες αδικημάτων, σε αντίθεση με εκείνη της γυναίκας, η οποία είναι επικεντρωμένη σε ορισμένες μόνο από αυτές.

Σημασία έχει στην προκειμένη περίπτωση η διαπίστωση ότι τόσο στην εγκληματικότητα της γυναίκας όσο και σε εκείνη του άνδρα την πρώτη θέση κατέχουν τα αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας.

Σαν τυπικά γυναικεία εγκλήματα χαρακτηρίζονται εκείνα στα οποία η γυναικεία συμμετοχή είναι μεγαλύτερη από 50%.

Σ' αυτή την κατηγορία συγκαταλέγονται η έκθεση ανηλίκου, η παιδοκτονία, η έκτρωση και οι κλοπές καταστημάτων (shoplifting), στις οποίες οι γυναίκες σύμφωνα με στοιχεία έρευνας του Cremer στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ανέρχονται σε ποσοστό 53,1%.

Το μεγάλο βέβαια ποσοστό των γυναικών δραστών σ' αυτό το αδίκημα σχετικοποιείται κατά τον Cremer αν αυτό συσχετισθεί με τον αριθμό των πελατών κατά φύλο. Σύμφωνα με τέτοιους υπολογισμούς η γυναίκα δεν βαρύνεται με το αδίκημα της κλοπής καταστημάτων περισσότερο από τον άνδρα (Cremer 1974, σελ. 83).

Το αποτέλεσμα αυτό επιβάλλει αναθεώρηση των απόψεων για υψηλό ποσοστό συμμετοχής της γυναίκας σε κλοπές καταστημάτων. Ο Cremer παρατηρεί ακόμα πως το ποσοστό συμμετοχής των ανδρών σ' αυτό το αδίκημα είχε αυξηθεί στην ΟΔΓ το διάστημα 1963-1973 με ρυθμούς μεγαλύτερους από ό,τι στη γυναίκα.

Συνολικά επικεντρώνεται η εγκληματική δραστηριότητα της γυναίκας στην κατηγορία των αδικημάτων κατά της ιδιοκτησίας και μάλι-

στα σε εκείνα των οποίων η διάπραξη δεν δυσχεραίνεται από σοβαρά εμπόδια (Cremer 1974, σελ. 83). Αντίθετα σε «δυσκολότερα» αδικήματα αυτής της κατηγορίας (διαρρήξεις, ληστείες κλπ.) η συμμετοχή των γυναικών εκτός του ότι είναι σχετικά μικρή, περιορίζεται και σε ένα ρόλο παθητικού συνεργού (Cremer 1974, σελ. 93).

Το κέντρο βάρους των εγκλημάτων κατά της ζωής βρίσκεται στη λεγόμενη εκτεταμένη αυτοκτονία. Αδίκημα το οποίο παρουσιάζει μια ουσιαστική ποιοτική διαφορά από το αντίστοιχο στον άνδρα: ενώ δηλ. ο άνδρας στρέφεται κύρια κατά του ερωτικού του συντρόφου και σε πολύ μικρότερο ποσοστό κατά των παιδιών του, συμβαίνει με τη γυναίκα ακριβώς το αντίθετο. Τα θύματα της εκτεταμένης αυτοκτονίας της γυναίκας είναι κύρια τα παιδιά της και σε πολύ λίγες περιπτώσεις ο σύζυγος ή άλλος ερωτικός σύντροφος (Jones 1980).

Στη δεύτερη θέση στα εγκλήματα κατά της ζωής με δράστη τη γυναίκα βρίσκεται ο φόνος μικρών παιδιών, ενώ αντίθετα η παιδοκτονία γίνεται όλο και πιο σπάνιο έγκλημα.

Γενικά τα εγκλήματα κατά της ζωής με δράστη τη γυναίκα στρέφονται κύρια κατά του εγγύτερου κοινωνικού περιβάλλοντός της και σπάνια κατά προσώπων έξω από αυτό το περιβάλλον. Είναι δε αυτά συνήθως και τα μόνα που έχει διαπράξει η γυναίκα στη ζωή της (Funken 1989, σελ.240).

Βέβαια, εξετάζοντας την εγκληματικότητα της γυναίκας τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά, θα πρέπει να λάβει κανείς υπόψη πως αυτή παρουσιάζει διακυμάνσεις από χώρα σε χώρα, ανάλογα με τις κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν ή τον τρόπο που καταρτίζονται οι στατιστικές.

Ανεξάρτητα όμως από αυτό, βέβαιο είναι πως ο δείκτης εγκληματικότητας στη γυναίκα είναι σημαντικά χαμηλότερος από τον αντίστοιχο στον άνδρα, παρά τη σαφή ανοδική πορεία η οποία παρατηρείται από το 1970 (Einsele 1982,σελ.62 επ.).

Και ενώ ποσοτική σύγκριση μεταξύ των διαφόρων χωρών φαίνεται να παρουσιάζει δυσκολίες εξαιτίας της ισχύος διαφορετικού ποινικού δικαίου, καθώς και μεθοδολογικών διαφορών στην κατάρτιση των στατιστικών, μας επιτρέπει η ποιοτική σύνθεση της εγκληματικότητας το συμπέρασμα πως η γυναίκα περιορίζεται σε εγκληματικές συμπεριφορές που απορρέουν από τη θέση που έχει σε μια κοινωνία και τα περιθώρια δράσης που αυτή της παρέχει.

Δηλαδή η εγκληματική δραστηριότητα της γυναίκας επικεντρώνεται κύρια σε συμπεριφορές και πράξεις λιγότερο επιθετικές σε σύγκριση με τον άνδρα. Σε συμπεριφορές κοινωνικά αποδεκτές που μπορούν να ενταχθούν στα πλαίσια των προσδοκιών από ένα συγκεκριμένο κοινωνικό ρόλο που έχει απονεμηθεί στη γυναίκα.

Θεωρητική προσέγγιση

Σκόπιμο θεωρείται εδώ να γίνει αναφορά σε θεωρητικά ρεύματα που σφράγισαν τη μελέτη της εγκληματικής δραστηριότητας της γυναίκας και συνεχίζουν να επηρεάζουν - φανερά ή συγκαλυμμένα -σε μεγαλύτερο βαθμό την έρευνα. Σαν τέτοια θεωρητικά ρεύματα εννοούνται εδώ οι βιολογικές - ανθρωπολογικές προσεγγίσεις, οι ψυχαναλυτικές θεωρίες και η θεωρία των ρόλων.

Οι ρίζες μιας βιολογικής - ανθρωπολογικής ερμηνείας της εγκληματικότητας της γυναίκας θα πρέπει να αναζητηθούν στην Ιταλική «θετική» σχολή της εγκληματολογίας με κύριους εκπροσώπους τους Lombroso, και Ferri και Garofalo.

Κεντρικό άξονα αυτής της προσέγγισης απετέλεσε ο βιολογικός ντετερμινισμός, ο οποίος επιχειρεί μια ερμηνεία της ανθρώπινης και ειδικότερα της εγκληματικής συμπεριφοράς με βιολογικούς όρους. Με ισχυρές επιρροές από το δαρβινισμό προσπαθεί η εμπειρική έρευνα αυτής της σχολής να αποδείξει την αρχική υπόθεση του Lombroso ότι ο εγκληματίας είναι ένας εκφυλισμένος τύπος ανθρώπου.

Όσον αφορά συγκεκριμένα τη γυναίκα και την εγκληματική της συμπεριφορά, υπάρχει κατά τον Lombroso ένας βιολογικά προσδιορισμένος συντηρητισμός, ο οποίος μεταξύ των άλλων είναι υπεύθυνος και για τη χαμηλή της εγκληματικότητα.

Αυτός ο συντηρητισμός συνδέεται με την έλλειψη κινητικότητας στα γυναικεία ώρια, σε αντίθεση με τα ανδρικά σπερματοζώρια, των οποίων η κινητικότητα όχι μόνο χαρίζει στον άνδρα ζωτικότητα και δημιουργική σκέψη, αλλά ευθύνεται και για την εγκληματική του συμπεριφορά.

Κατά τους Lombroso και Ferrero η λεγόμενη κλασική εγκληματικότητα δεν ταιριάζει στη γυναίκα.

Σαν υποκατάστατο μιας τέτοιας συμπεριφοράς θα πρέπει να εκληφθεί η πορνεία, η οποία ακριβώς για το λόγο ότι δεν απαιτεί ιδιαίτερες νοητικές ικανότητες ταιριάζει περισσότερο στη «γυναικεία φύση» (Lombroso/Ferrero 1984, κεφ. 2, σελ. 199 επ.).

Μέσα σ' αυτό το πνεύμα χαρακτηρίστηκαν στο παρελθόν συμπεριφορές όπως ο φόνος μικρών παιδιών, η μαγεία, η μοιχεία και η διάλυση του γάμου σαν χαρακτηριστικά γυναικεία εγκλήματα και τιμωρίες όπως η ρίψη στην πυρά, ο ενταφιασμός εν ζωή κλπ. επινοήθηκαν σαν ποινές που άρμοζαν περισσότερο στη γυναίκα και εκτελούνταν συνήθως από τους συζύγους.

Στα ίδια θεωρητικά πλαίσια κινήθηκε αργότερα ο Thomas (1923) και ο Wulffen (1923) με μια διάθεση μάλιστα άμεσης σύνδεσης της

σεξουαλικότητας της γυναίκας με την εγκληματική της δραστηριότητα.

Ιδιαίτερα ο Wulffen συνέδεσε τη «μειωμένη σεξουαλική ευαισθησία και ερεθιστικότητα» της γυναίκας με το χαμηλό δείκτη εγκληματικότητας. Η «παθητικότητα» της γυναίκας στον σεξουαλικό τομέα την «προστατεύει» από το έγκλημα (Wulffen 1923, σελ.26 επ.).

Επηρεασμένος από τα νέα θεωρητικά και καθαρά κοινωνιολογικά ρεύματα της εποχής του (Merton 1938, Shaw και Mckay 1942, Kobern 1951 κλπ.) ο Pollak (1950) επιχειρεί μια κοινωνιολογική ερμηνεία της εγκληματικής δραστηριότητας της γυναίκας χωρίς ωστόσο να καταφέρει να κόψει τον ομφάλιο λώρο με το βιολογισμό. Έτσι από το ένα μέρος αποδίδει το χαμηλό ποσοστό εγκληματικότητας της γυναίκας σε κοινωνικούς παράγοντες και ιδιαίτερα στην επιλεκτική δίωξη των μηχανισμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, από το άλλο όμως μέρος εξηγεί με καθαρά βιολογικούς όρους τις ποιοτικές διαφορές που παρατηρούνται στην εγκληματικότητα των δύο φύλων.

Προκειμένου να ερμηνεύσει αυτή τη διαφορά δεν διστάζει ο Pollak να μιλήσει για σωματική αδυναμία που εξαναγκάζει τη γυναίκα να περιορίζεται σε ήπιες μορφές εγκληματικότητας και να επινοεί λιγότερο βίαιες και πολύπλοκες μεθόδους στην τέλεση μιας εγκληματικής πράξης (δηλητηριασμός, εξαπάτηση κλπ). Η ικανότητά της να εξαπατά της επιτρέπει να κινείται αθόρυβα ακόμα και στο πεδίο της εγκληματικότητας. Μια ικανότητα που κατά τον Pollak βρίσκεται σε αρμονία με τη φύση της (deceitful).

Και εγώ αυτές οι «αρετές» της γυναίκας προσδιορίζουν την ποιοτική εικόνα της εγκληματικής της δραστηριότητας, φροντίζει από την άλλη πλευρά ο ιπποτισμός των δικωκτικών αρχών, όπως υποστηρίζει ο Pollak, να παραμένει ο δείκτης εγκληματικότητας σε πολύ χαμηλά επίπεδα.

Μια θέση η οποία, όπως παρατηρεί η Klein, δεν συρρικνώνει απλά το πρόβλημα σε επίπεδο σεξουαλικότητας, αλλά εκπορεύεται από παραστάσεις που έχει ο ίδιος ο Pollak για λευκές κυρίες των μεσαίων και ανώτερων στρωμάτων της Αμερικής που απολαμβάνουν τον ιπποτισμό των κυρίων, ενώ αφήνει αναπάντητο το ερώτημα αν αυτός ο ιπποτισμός θα μπορούσε να ενεργοποιηθεί και στις περιπτώσεις αντιμετώπισης της εγκληματικής συμπεριφοράς γυναικών του τρίτου κόσμου (Klein 1973, σελ. 23, Leder 1976, σελ.154).

Σύμφωνα βέβαια με την σύγχρονη επιστημονική γνώση δεν μπορούν πλέον να πείθουν απόψεις για την εγκληματική δραστηριότητα της γυναίκας, οι οποίες είναι εγκλωβισμένες σε αταβιστικές θεωρήσεις και προσανατολισμούς. Εντούτοις δεν λείπουν σήμερα θέσεις εγκληματολόγων, οι οποίες παρά την επισφαλή επιστημονική τους βάση, εξ αιτίας τέτοιων προσανατολισμών, βρίσκουν ακόμα απήχηση.

Βασισμένες στη φροϋδική παράδοση και φαινομενικά απομακρυσμένες από το βιολογισμό, επιχειρούν οι ψυχαναλυτικές θεωρίες μια ερμηνεία της εγκληματικής δραστηριότητας της γυναίκας με έννοιες που αναφέρονται στον ψυχισμό του ατόμου.

Τη λομπροζιανή θέση για τον εκφυλισμένο τύπο ανθρώπου έχει αντικαταστήσει εδώ η «ψυχοπαθητική προσαωπικότητα» του ατόμου (Bennet 1960, McCord 1964).

Στην ατέρμονη πάλη του «Αυτό» (E) με το «Εγώ» (Ich) και το «Υπερεγώ»(Über-Ich) πρέπει σύμφωνα με τα ψυχαναλυτικά μοντέλα ερμηνείας της εγκληματικότητας να αναζητηθούν τα αίτια της εγκληματικής συμπεριφοράς. Απότο βαθμό στον οποίο οι δύο μηχανισμοί ελέγχου (Ich και Über-Ich) θα μπορέσουν να επιβληθούν στις παρορμητικές επιθυμίες του «Es», θα εξαρτηθεί και ο βαθμός κοινωνικής προσαρμογής του ατόμου (κοινωνικά αποδεκτή συμπεριφορά).

Η αδυναμία του ατόμου να επιβληθεί στις παρορμήσεις του υποδηλώνει διαταραχές στην ανάπτυξή του που εμπόδισαν την ωρίμανση του «Εγώ» με αποτέλεσμα αυτό να παραμένει δέσμιο εσωτερικών συγκρούσεων που μπορούν να οδηγήσουν στην εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς (Moser 1971, Κεφ. VI, VII).

Τα συμπλέγματα του Οιδίποδα και της Ηλέκτρας, καθώς και η κυριαρχία του ενστίκτου του θανάτου χρησιμεύουν εδώ σαν βασικά εργαλεία προσέγγισης του φαινομένου της εγκληματικότητας.

Κοινό στοιχείο σε όλα τα ψυχαναλυτικά ερμηνευτικά μοντέλα της εγκληματικότητας είναι, όπως προαναφέρθηκε, η ατέρμονη πάλη του «Εγώ» με τον εαυτό του. Μια θέση από την οποία συνάγεται πως η εγκληματική συμπεριφορά είναι μια μη ελεγχόμενη διαδικασία, το δε υποκείμενο ένα παθητικό αποτέλεσμα κοινωνικών διεργασιών τις οποίες δεν είναι σε θέση να ελέγξει.

«Το φροϋδικό Εγώ», παρατηρεί ο Kurzeja, «δεν ήταν τίποτε άλλο από την προβολή των αντιλήψεων του φιλελεύθερου κατά κάποιον τρόπο ιδιοκτήτη αστού, ο οποίος ζούσε λίγο-πολύ σε αρμονία με τον κόσμο και τον Αυτοκράτορά του. Ο Freud περιγράφει και ερμηνεύει λοιπόν το αστικό, ήδη προϋπάρχον Εγώ της εποχής τους. Ένα Εγώ που δεν συγκρούεται με την κοινωνία αλλά με τον εαυτό του» (Kurzeja 1976, σελ. 175).

Αυτά τα μοντέλα, τα οποία στόχευαν κατ' αρχήν σε μια γενικότερη ερμηνεία της εγκληματικής συμπεριφοράς, έγιναν το μαγικό ραβδί για την εξήγηση της εγκληματικότητας της γυναίκας.

Έμφαση δόθηκε εδώ σε παράγοντες εσωτερικών συγκρούσεων όπως η διαδικασία ταύτισης του κοριτσιού με τη μητέρα με μια ταυτόχρονη έντονη ερωτική επιθυμία για τον πατέρα, η βιολογική έναρξη της εφηβείας - την οποία η Κοπορκα, αγνοώντας βασικούς κοινωνικούς - πολιτιστικούς παράγοντες χαρακτηρίζει σαν δραματικό γεγο-

νός του κοριτσιού -, συγκρούσεις με την αυθεντία, μεταβολή του γυναικείου ρόλου κλπ. (Κοπορκα 1966). Αυτοί οι παράγοντες αποτελούν πηγή φόβου και ανασφάλειας που οδηγεί σε αδυναμία δημιουργίας σχέσεων εμπιστοσύνης, με αποτέλεσμα την απομόνωση του κοριτσιού και τη δημιουργία αρνητικής εικόνας για τον εαυτό του. Όλα αυτά έχουν σαν επακόλουθο, σύμφωνα με την Κοπορκα, ένα σοβαρό ψυχικό κόστος και συνδέονται άμεσα με την εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς, όπως έδειξαν οι έρευνές της σε παραβατικά κορίτσια.

Στην ίδια περίπτωση κατεύθυνση κινούνται και οι εργασίες της Epstein (1962), η οποία ερμηνεύει την παραβατική συμπεριφορά του κοριτσιού σαν διαταραχή της προσωπικότητάς του και ιδιαίτερα σαν αποτέλεσμα της αδυναμίας του να ταυτιστεί με ένα κοινωνικό ρόλο. Το ανώριμο Εγώ βρίσκεται εδώ σε μια διαρκή σύγκρουση με τον εαυτό του, χωρίς ωστόσο να γίνεται λόγος (κοινή «παράλειψη» όλων των ψυχαναλυτικών μοντέλων) και αναφορά στις κοινωνικές συνιστώσες που προσδιορίζουν ή τροφοδοτούν αυτή τη σύγκρουση.

Εκτός από τα μεθοδολογικά σφάλματα που παρουσιάζουν, κατά γενική ομολογία, όλες οι έρευνες αυτής της θεωρητικής κατεύθυνσης, σφάλματα που αναφέρονται κύρια στην επιλογή του δείγματος και των ομάδων ελέγχου (Glueck 1950, Epstein 1962, Κοπορκα 1966), ξεκινούν οι έρευνες αυτές και από ένα λαθεμένο συλλογισμό, αφού θεωρούν την εγκληματική συμπεριφορά αποτέλεσμα ψυχικών διαταραχών και δεν αφήνουν περιθώρια για μια αντίστροφη υπόθεση: ότι δηλ. η προσαρμογή στους κανόνες ενός ρόλου εγκληματία καθώς και ο εγκλεισμός σε σωφρονιστικό κατάστημα μπορούν να έχουν σαν αποτέλεσμα τη διαταραχή της ψυχικής ισορροπίας του ατόμου.

Ερμηνείες βασισμένες στη θεωρία των ρόλων αποτελούν την προσπάθεια, κύρια της φεμινιστικής εγκληματολογίας, να απαγκιστρωθεί από βιολογικά και ψυχαναλυτικά μοντέλα ερμηνείας και να προσαρμοσθεί στα καινούργια κοινωνικά δεδομένα (γυναικείο κίνημα).

Περισσότερο κοινωνιολογικά προσανατολισμένες οι ερμηνείες αυτές κάνουν μια άμεση σύνδεση του χαμηλού δείκτη της εγκληματικότητας της γυναίκας με μια συγκεκριμένη κουλτούρα και το σύστημα αξιών της καθώς και τους τρόπους που η γυναίκα επιλέγει για την επίλυση των προβλημάτων της μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, επισημαίνοντας, όπως ο Cohen, πως όταν το άτομο κάνει κάτι το κάνει στα πλαίσια ενός ανδρικού ή γυναικείου ρόλου: «όταν (οι άνθρωποι) προσπαθούν να λύσουν τα προβλήματά τους ψάχνουν για λύσεις που δεν θέτουν σε αμφισβήτηση την ταύτισή τους με το ανδρικό ή γυναικείο πρότυπο. Ακόμα και όταν ακολουθούν τρόπους συμπεριφοράς, οι οποίοι σύμφωνα με τα συμβατικά πρότυπα ισχύουν σαν κακόφημοι, τείνουν κατά κάποιον τρόπο να αποκτήσουν κακή φήμη, η οποία ισχύ-

ει είτε σαν τυπικά ανδρική είτε σαν τυπικά γυναικεία» (Cohen 1961, σελ. 104).

Στα πλαίσια αυτού του προτύπου προσαρμογής πρέπει να ενταχθεί και η εργασία της Gisper (1975).

Όπως σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής ζωής έτσι και στην περίπτωση της εγκληματικής δραστηριότητας παρατηρείται μια αλληλόδραση μεταξύ δρώντος υποκειμένου και του κοινωνικού του περιβάλλοντος. Το είδος της παραβατικής συμπεριφοράς επιλέγεται, σύμφωνα με τη Gisper, από το δρων υποκείμενο (στην προκειμένη περίπτωση τη γυναίκα) ανάλογα με το κοινωνικό του ρόλο, όπως αυτός είναι προσδιορισμένος με βάση το φύλο του.

Οστόσο η Gisper δεν εξαρτά την επιλογή του τρόπου επίλυσης ενός προβλήματος μόνο από την ταύτιση με ένα πρότυπο ρόλου, αλλά επίσης και από τα μέσα που η γυναίκα έχει στη διάθεσή της για την επίτευξη ενός στόχου που ανταποκρίνεται σ' αυτόν τον ρόλο.

Επιχειρείται εδώ από τη Gisper μια σύζευξη της θεωρίας της αλληλόδρασης, της θεωρίας της ανομίας του Merton και της θεωρίας των ρόλων. Μια απόπειρα δηλ. που θα πρέπει να εκληφθεί και σαν συμπλήρωση της θεωρίας της ανομίας, αφού τα ερευνητικά δεδομένα της Gisper θα μπορούσαν να συνιστούν απάντηση στο ερώτημα που εύλογα γεννιέται σε κάθε μελετητή του Merton: αφού δηλαδή η εγκληματικότητα είναι κατά τον Merton η απόσταση μεταξύ προπαγανδιζόμενων στόχων και νόμιμων μέσων που το άτομο έχει στη διάθεσή του για την επίτευξη αυτών των στόχων, πώς εξηγείται ο χαμηλός δείκτης εγκληματικότητας της γυναίκας παρά τα λιγοστά νόμιμα μέσα που αυτή διαθέτει για την επίτευξη των προβαλλόμενων στόχων;

Η απάντηση που συνάγεται από την εργασία της Gisper είναι πως στο γυναικείο ρόλο όχι μόνο διαφορετικοί στόχοι αντιστοιχούν, αλλά και τα νόμιμα μέσα που επιλέγει η γυναίκα για την επίτευξη αυτών των στόχων είναι διάφορα των αντίστοιχων ανδρικών, προσαρμοσμένα στις προσδοκίες που απορρέουν από το γυναικείο ρόλο.

Βέβαια τη θέση ότι όχι μόνο οι προβαλλόμενοι στόχοι είναι για τα δύο φύλα διαφορετικοί, αλλά και τα νόμιμα μέσα που κάθε φύλο έχει στη διάθεσή του επίσης διαφορετικά και προσαρμοσμένα στις προσδοκίες του ρόλου τους, είχε ήδη διατυπώσει ο Opp: «... έτσι δεν «χρειάζεται», για παράδειγμα, η γυναίκα στην κοινωνία μας ένα υψηλό (δικό της) εισόδημα, ούτε «χρειάζεται» επίσης κοινωνικό κύρος ή κοινωνική δύναμη. (...) Ως εκ τούτου είναι πιθανόν οι γυναίκες να έχουν σε μεγαλύτερο βαθμό από τον άνδρα νόμιμες ευκαιρίες για την ικανοποίηση των στόχων τους» (Opp 1974, σελ. 151-2).

Η έρευνα αυτή της Gisper σε νέες γυναίκες (112 παραβατικές και 125 της ομάδας ελέγχου) έδειξε πως η ταύτιση με τον παραδοσιακό πρότυπο ρόλο συνεπάγεται μια παραβατική συμπεριφορά μάλ-

λον ενισχυτική αυτού του ρόλου (κλοπή καλλυντικών, ειδών ρουχισμού κλπ. σαν βοηθητικά στην εξεύρεση ερωτικού συντρόφου). Αντίθετα γυναίκες με αφομοιωμένο σε ικανοποιητικό βαθμό το πρότυπο χειραφέτησης εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά που ανταποκρίνεται περισσότερο σ' αυτό το πρότυπο (χρήση ναρκωτικών ουσιών, κατάχρηση οινόπνευματων, πορνεία σαν ψευδαίσθηση απελευθέρωσης).

Στην περίπτωση τέλος μιας ακροβασίας ανάμεσα σ' αυτά τα δύο πρότυπα μπορούσε να παρατηρήσει κανείς μια συμπεριφορά εξισοροποιητική ανάμεσα στο παραδοσιακό και το χειραφετημένο πρότυπο (κατάχρηση εμπιστοσύνης στο εγγύτερο οικογενειακό ή κοινωνικό περιβάλλον).

Βέβαια, όπως ήδη επισημάνθηκε, η Gisper δεν περιορίζεται εδώ σε εγκληματικότητα ή εγκληματική συμπεριφορά, όπως αυτή ορίστηκε πιο πάνω, αλλά συμπεριλαμβάνει και διάφορες μορφές απόκλισης. Εκτός αυτού δεν απαντάει στο ερώτημα γιατί η γυναίκα παρουσιάζει ένα τόσο χαμηλό δείκτη εγκληματικότητας. Η τελευταία αυτή αδυναμία της εργασίας της Gisper επισημάνθηκε αργότερα από την ίδια (Gisper 1978 και 1987, σελ. 175).

Η αναγκαιότητα μιας άλλης οπτικής

Σχεδόν όλες οι απόπειρες ερμηνείας του χαμηλού δείκτη εγκληματικότητας στη γυναίκα κατάφεραν - αν και μερικές φορές μη συνειδητά - να συντελέσουν κάθε μια με το δικό της τρόπο στην προσπάθεια κατακερματισμού κοινωνικών διαδικασιών που παρατηρείται γενικότερα στο χώρο των κοινωνικών επιστημών και την αναγωγή τους σε επιμέρους αντικείμενα παρατήρησης αποκομμένα λίγο -πολύ και ασύνδετα με τον υπόλοιπο κοινωνικό κορμό.

Αλλά, όπως παρατηρεί ο Adorno, «η κοινωνία είναι μία» (Adorno 1972, σελ. 90) η δε κατάτμησή της και μελέτη των επιμέρους χωρίς αναγωγή τους στο όλο έχει σαν αποτέλεσμα τον αποπροσανατολισμό του παρατηρητή και την αδυναμία σχηματισμού μιας πλήρους εικόνας της κοινωνικής πραγματικότητας.

Αθροίζοντας στο τέλος αυτά τα επιμέρους μαζί, παρατηρεί ο Adorno, φαίνεται να στέκεται η πραγματική τους σχέση με το κεφάλι προς τα κάτω χάρη στην πορεία που ακολούθησε η μέθοδος (Adorno 1972, σελ. 90).

Μια κοινωνιολογική προσέγγιση της εγκληματικής συμπεριφοράς της γυναίκας δεν μπορεί να επιχειρείται ούτε ανεξάρτητα από την αντίστοιχη συμπεριφορά του άνδρα ούτε και έξω από το ιστορικό - κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εκδηλώνονται και αντιμετωπίζονται τέτοιες συμπεριφορές.

Και ναι μεν η εικόνα της εγκληματικότητας της γυναίκας σε μια συγκεκριμένη κοινωνία αντικατοπτρίζει τη θέση της σ' αυτή, δεν πρέπει όμως η διαπίστωση αυτή να εγκλωβίσει την έρευνα στα πλαίσια της θεωρίας των ρόλων, πράγμα που θα σήμαινε μια συγκαλυμμένη διχοτόμηση της εγκληματικότητας σε «ανδρικό» και «γυναικείο» πρόβλημα.

Θα σήμαινε ακόμα πως οποιαδήποτε άλλα στοιχεία κοινά σαν παράγοντες εγκληματογένεσης και στα δύο φύλα αποσιωπώνται, οποιεσδήποτε πραγματικές κοινωνικές διαφορές των ατόμων-«ηθοποιών» εξαφανίζονται και αυτοί είναι ίσοι με τη μοναδική τους κοινωνική διαφορά: ένα διαφορετικό ρόλο. Αυτή ήταν άλλωστε και είναι ακόμα η «ακαταμάχητη γοητεία» της θεωρίας των ρόλων, η ψευδαισθηση δηλαδή πως η πορεία είναι κοινή για όλους, η θέση των κοινωνικών υποκειμένων στην κοινωνική σκηνή ίδια, με μοναδική «μικρή διαφορά» το διαφορετικό τους ρόλο.

Η εμμονή όμως στην κατηγορία του ρόλου, παρατηρεί η Friga Haug, συντελεί στην παρεμπόδιση μιας ουμανιστικής κοινωνικής μεταβολής. «Με τον κατάλληλο διαχωρισμό μεταξύ κοινωνίας και υποκειμένου μέσω του ρόλου, μετατίθεται η κοινωνική χειραφέτηση και μεταβολή στην ιδιωτική σφαίρα» (F. Haug 1972, σελ. 126).

Η έρευνα της εγκληματικότητας της γυναίκας πρέπει να ενταχθεί καταρχήν σε ένα ιστορικο-κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα πρέπει να ερευνηθεί και η εγκληματική δραστηριότητα του άνδρα και να αναζητηθούν στη συνέχεια μέσα σ' αυτό το κοινό πλαίσιο οι κοινωνιολογικές διαφοροποιήσεις αυτών των συμπεριφορών, σαν αποτέλεσμα διαφορετικής κοινωνικής θέσης.

Θα πρέπει δηλ. να ερευνηθεί ποιός, από ποιά σκοπιά και θέση και πότε χαρακτηρίζει ορισμένες συμπεριφορές σαν εγκληματικές και από ποιά σκοπιμότητα, ενδιαφέρον ή συμφέρον εξαιρεί άλλες από αυτόν το χαρακτηρισμό.

Είναι αυτονόητο πως η θέσπιση του συστήματος αξιών και κανόνων δικαίου δεν γίνεται αυθαίρετα. Μένει λοιπόν να δούμε πώς αξιολογούνται συγκεκριμένες συμπεριφορές της γυναίκας μέσα σ' αυτό το σύστημα και να επισημανθούν τυχόν διαφοροποιήσεις στην αξιολόγηση αντίστοιχων συμπεριφορών στον άνδρα.

Το δεύτερο ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί είναι κάτω από ποιές συνθήκες εκδηλώνονται αυτές οι συμπεριφορές, ποιοί κοινωνικοί παράγοντες προσδιορίζουν την έκφρασή τους, αν εμφανίζονται ποιοτικές διαφορές στα δύο φύλα. Και αν ναι, τότε πώς μπορούν να ερμηνευθούν κοινωνιολογικά αυτές οι διαφορές.

Το τρίτο ερώτημα αφορά τις προβλεπόμενες μορφές κοινωνικού ελέγχου, τη σχέση τους με το κοινωνικο-πολιτικό σύστημα και την αντίδραση αυτών των μηχανισμών κοινωνικού ελέγχου σε περιπτώσεις

παρέκκλισης από το σύστημα αξιών και κανόνων δικαίου. Σαν τέτοιοι μηχανισμοί εννοούνται οι θεσμοί του άτυπου και τυπικού κοινωνικού ελέγχου.

Στην περίπτωση δε της εγκληματικής συμπεριφοράς της γυναίκας πρέπει να δοθεί έμφαση στο ρόλο του άτυπου κοινωνικού ελέγχου, η ποιότητα και αποτελεσματικότητα του οποίου μπορεί να καταστήσει περιττή την ενεργοποίηση του τυπικού.

Σαν άτυπες μορφές κοινωνικού ελέγχου εννοούνται εδώ κύρια εκείνες που απορρέουν από τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης (οικογένεια, σχολείο) και την κοινωνική θέση της γυναίκας με βάση το φύλο της.

Η αντίδραση των μηχανισμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου στην εγκληματική συμπεριφορά της γυναίκας αποτελεί ένα σημαντικό κεφάλαιο για έρευνα που μπορεί - αν η μέθοδος εξασφαλίσει προϋποθέσεις αντικειμενικής προσέγγισης - να απαντήσει με σαφήνεια, πού τελειώνει ο μύθος και πού αρχίζει η πραγματικότητα στη μεταχείριση της γυναίκας από το σύστημα απονομής δικαιοσύνης.

Θα πρέπει εδώ να εξετασθεί αν πράγματι το ποινικό δίκαιο είναι αυστηρότερο για τη γυναίκα (Pickl 1982, σελ.26) ή διακατέχεται ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος από ιπποτισμό όταν καλείται να αντιμετωπίσει την εγκληματική συμπεριφορά της γυναίκας, συντελώντας έτσι στην καθήλωση της εγκληματικότητάς της (επίσημες στατιστικές) σε πολύ χαμηλή επίπεδα.

Στο ίδιο πλαίσιο πρέπει να απαντηθεί και το ερώτημα πώς δικαιολογείται η καταγραφή στις επίσημες στατιστικές μιας έξαρσης της εγκληματικότητας της γυναίκας σε περιόδους πολέμου (πρώτος και δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος). Πρόκειται στην προκειμένη περίπτωση για αυστηρότερη στάση των δικωκτικών αρχών ή για αναποτελεσματικότητα των μηχανισμών του άτυπου κοινωνικού ελέγχου στη γυναίκα σαν αποτέλεσμα μεταβολής των κοινωνικών συνθηκών;

Αν τελικά η γυναίκα απολαμβάνει πράγματι και στο επίπεδο της εγκληματικής δραστηριότητας ενός ιπποτισμού του τυπικού κοινωνικού ελέγχου, μένει να δούμε αν αυτός ο ιπποτισμός επεκτείνεται σε κάθε μορφή εγκληματικής συμπεριφοράς ή υπάρχουν κατηγορίες αδικημάτων που θεωρείται ότι πλήττον καίρια μια συγκεκριμένη ανδρική-πατριαρχική ηθική και γι' αυτό η τιμωρία πρέπει να είναι παραδειγματική (συγκεκριμένες περιπτώσεις συζυγοκτόνων γυναικών) ή αυτές οι συμπεριφορές είναι «ασυμβίβαστες» με τη «γυναικεία φύση» και πρέπει να υποβιβασθεί η σημασία τους εμπλεκοντας, όπου θεωρείται απαραίτητο, το βιολογικό ή ψυχολογικό παράγοντα (συμμετοχή γυναικών σε τρομοκρατικές οργανώσεις).

Σε ποιά σχέση τέλος με το ιστορικο-κοινωνικό πλαίσιο βρίσκεται η κράτηση της γυναίκας κάτω από συνθήκες πολύ σκληρότερες σε

σχέση με τον άνδρα (Dürkop/Hardtman 1978); Γιατί ο στιγματισμός της γυναίκας που έχει έρθει σε επαφή με το σύστημα απονομής δικαιοσύνης είναι μεγαλύτερος (Pickl 1982, σελ. 26), και σε ποιά σχέση βρίσκεται αυτή η διαπίστωση με τους μηχανισμούς του άτυπου κοινωνικού ελέγχου;

Αν για την ίδια πράξη ο στιγματισμός της γυναίκας είναι πράγματι μεγαλύτερος από εκείνον του άνδρα, πώς εξηγούν οι υποστηρικτές του labeling approach το πολύ μικρό ποσοστό της δευτερογενούς παρέκκλισης στη γυναίκα;

Μήπως τελικά οι θεωρητικές προσεγγίσεις της εγκληματικότητας της γυναίκας λειτουργούν σαν σωσίβια τέτοιων θεωριών «γενικής» ερμηνείας της εγκληματικότητας με την εμμονή τους στην αντίληψη πως η εγκληματική δραστηριότητα της γυναίκας είναι «γυναικείο ζήτημα»;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Adler, F.:** *Sisters in Crime. The Rise of the New Female Criminal*, New York 1980.
- Adorno, W.-Th.:** *Der Positivismusstreit in der deutschen Soziologie*, Darmstadt und Neuwied 1972.
- Bröckling, E.:** *Frauenkriminalität*. Stuttgart 1980.
- Cohen, A.:** *Kriminelle Jugend*, Reinbek bei Hamburg 1961.
- Cremer, G.-C.:** *Untersuchungen zur Kriminalität der Frau*, Lübeck 1974.
- Dürkop, M./Hardtman, G.:** *Frauenkriminalität*, στο: *Krit. Justiz*, 3/1974, σελ. 219-236.
- Einsele, H.:** *Weibliche Kriminalität und Strafvollzug*, στο: *Sieverts/Schneider: Handwörterbuch der Kriminologie*, Berlin 1975, σελ. 608-656.
- Einsele, H.:** *Wandelt sich die weibliche Kriminalität?* στο: *Schweizerisches Nationalkomitee 1982: Männliche und weibliche Kriminalität*, σελ. 53-80.
- Epstein, E.-M.:** *The Self-Concept of the Delinquent Female*, στο: *Smith College Studies in Social Work* 32/1962, Σελ. 220-234.
- Funken, C.:** *Frau-Fruen-Kriminelle*, Opladen 1989.
- Gipser, D.:** *Mädchenkriminalität - Soziale Bedingungen abweichenden Verhaltens*, München 1975.
- Gipser, D.:** *Frauen und Kriminalität*, στο: *Gipser, D./Steinhilbers, M.: Wenn Frauen aus der Rolle fallen*, Weinheim und Bassel 1987, σελ. 169-181.
- Göppinger, H.:** *Kriminologie - Eine Einführung*, München 1973.
- Haug, F.:** *Kritik der Rollentheorie*, Frankfurt/Main 1972.

- Jones, A.:** Frauen die töten (Women Who Kill), Frankfurt/Main 1986.
- Konopka, G.:** The Adolescent Girl in Conflict, New Jersey, 1966.
- Koenig, R.:** Handbuch der empirischen Sozialforschung, τόμος 12, Stuttgart 1978.
- Kurzeja, D.:** Jugendkriminalität und Verwahrlosung, Giessen 1976.
- Leder, H.-C.:** Frauenkriminalität in soziologischer Sicht, στο: Soziale Arbeit 4/1976,σελ. 153-159.
- Leder, H.-C.:** Frauen und Mädchenkriminalität, Heidelberg 1978.
- Leder, H.-C.:** Frauen - und Mädchenkriminalität in devianzsoziologischer Sicht - ein Ende bisheriger Verlegenheiten, στο: Soziale Arbeit 41/1982,σελ. 155-159.
- Lombroso, C./Ferrero, G.:** Das Weib als Verbrecherin und Prostituierte, Hamburg 1984.
- Mannheim, H.:** Vergleichende Kriminologie, Stuttgart 1974.
- Merton, R.:** Sozialstruktur und Anomie, στο: Sack/Koenig (Hrsg.): Kriminalsoziologie, Frankfurt/Main 1979,σελ. 283-313.
- Moser, T.:** Jugendkriminalität und Gesellschaftsstruktur, Frankfurt/Main 1971.
- Opp, K.-D.:** Abweichendes Verhalten und Gesellschaftsstruktur, Darmstadt und Neuwied 1974.
- Pickl, V.:** Geschlechtsspezifische kriminogene Faktoren, στο: Schweizerisches Nationalkomitee 1982: Weibliche und männliche Kriminalität,σελ. 17-31.
- Pollak, O.:** The Criminality of Women, Philadelphia 1950.
- Wulffen, E.:** Das Weib als Sexualverbrecherin, Berlin 1923.